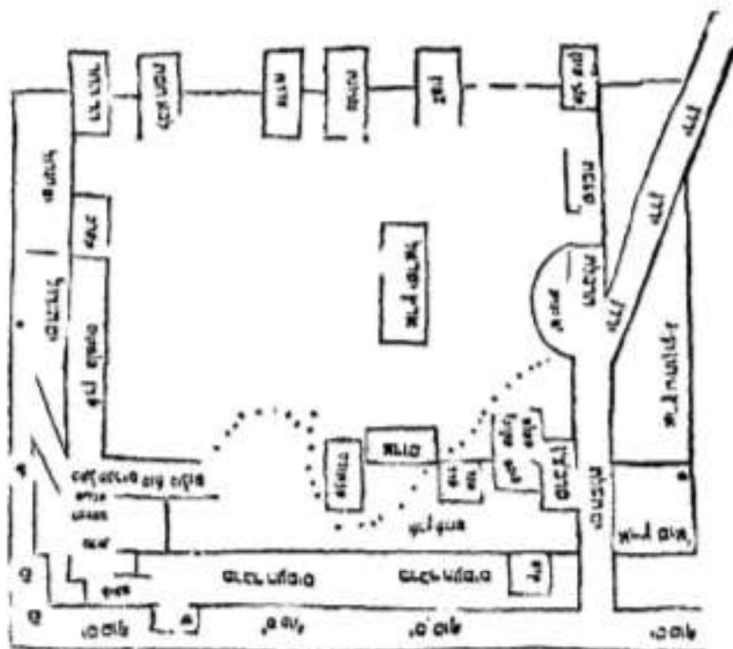
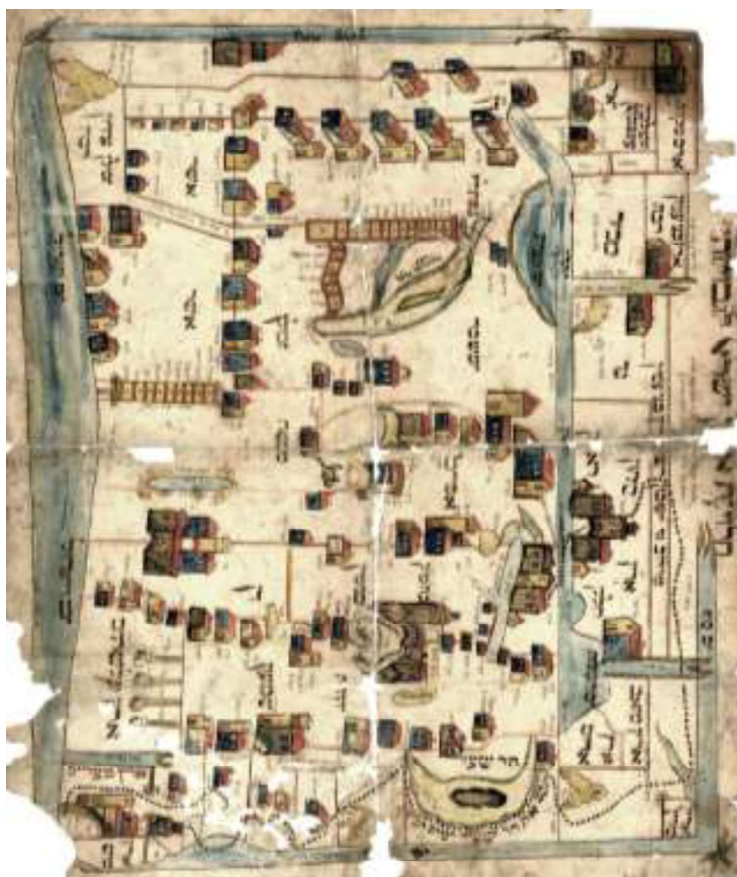

מפות ארץ ישראל של המפרשים

מפת ארץ ישראל לשיטת רש"י, כפי שציירו מפרשי רש"י. (מפה זו היא של הרא"ם, ומפות דומות ציירו גם יוסף דעת, דבק טוב וספר האורה).

מפת ארץ ישראל של הגר"א.

(מפה זו נקראת "חלוקת ארץ ישראל לגבולותיה", והיא הועתקה ע"י תלמיד הגר"א ממפה שצייר הגר"א עצמו. על סמך מפה כזו הודפסה בשנת 1898 מפה דומה, והיא מובאת בסוף ספר "צורת הארץ לגבולותיה סביב" הוצאת תשנ"ט).

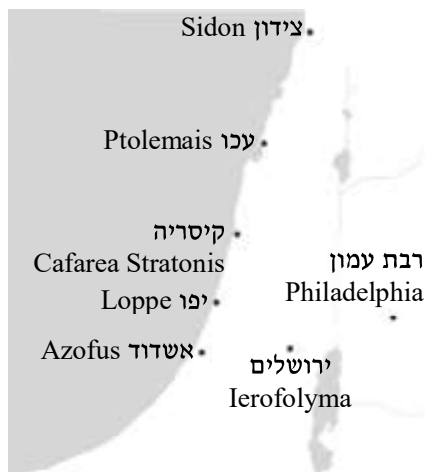
בשתי מפות אלו – של רש"י ושל הגר"א – הירדן זורם ממזרח לכינרת והנילוס זורם ממזרח למערב.

כמו כן במפת הגר"א חלק מים סוף נמצא מזרחית לים המלח, וממנו יוצא נחל ארנון. וכן נהר פרת מחובר לים התיכון.

ובכלל, מסגנון מפות אלו ודומותיהן ניתן להבין את חוסר הידע והדיוק בתחום זה בכלל.

(הערה: כמקובל במפות עתיקות רבות, מזרח היה למעלה. כאן סיבבנו את המפות כך שצפון למעלה, כמקובל בימינו).

מפות ארץ ישראל שהיו מקובלות בתקופת הראשונים

פטרה • Petra

למעלה מימין – מפה בשיטתו של תלמי (מהמאה ה-2), מתוך ספרו "גיאוגרפיה" (הדפסת 1598), שהיתה נפוצה בימי הביניים. מלבד העובדה שהיא כוללת ערים ספורות בלבד, ניתן לראות בבירור את הטעויות הרבות שבה (לעומת המפה המדויקת שלמעלה משמאל): ירושלים קרובה יותר לים התיכון מאשר לים המלח, ירושלים ואשדוד ממוקמות מול גבולו הדרומי של הים התיכון, רבת עמון דרומית לירושלים ולאשדוד, עכו מזרחית לירושלים, עכו קרובה יותר לצידון מאשר לקיסריה. חשוב לציין שמפה זו היא מהמדויקות שהיו בזמנם.

למעלה מימין – קטע מתוך מפת רוג'ר ("טבולה רוג'יאנה") של אל-אדריסי (מהמאה ה-12), בה ישנן שגיאות חמורות בהרבה (שוב, לעומת המפה המדויקת שלמעלה משמאל): ארץ ישראל כולה נמצאת מדרום-מזרח לים התיכון, עכו דרומית לחיפה, אשקלון צפונית ליפו ולירושלים, חברון צפונית-מזרחית לירושלים, עזה צפונית לירושלים. חשוב לציין שהעבודה על מפה זו ארכה כ-15 שנה, היא נחשבה למדויקת במשך מאות שנים אחריה, והשתמשו בה גם מגלי ארצות, ביניהם קולומבוס. (הערה: במקור מפה זו צוירה כך שדרום כלפי מעלה. כאן היא הפוכה כך שהצפון כלפי מעלה, כמקובל בימינו, ולכן שמות המקומות מופיעים בה בכתב הפוך).

בעזרת מפות אלו ניתן להבין אף את חוסר הדיוק שנמצא בדברי הראשונים בתחום זה.

מפת ארץ ישראל מתחילת תקופת האחרונים (שנת 1522).

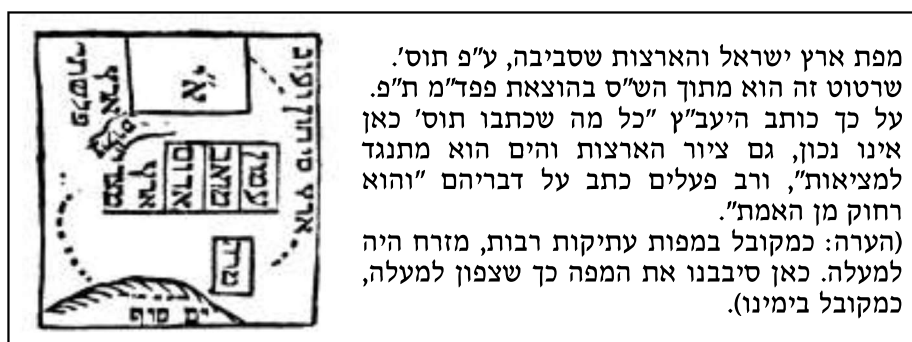
מתוך "ספר המסעות לרבי משה באסולה", שהיה נפוץ בזמנו ובדורות שלאחריו, ואף במאה ה-18.

מפה דומה צורפה גם לכתב יד מילאנו של ספר כפתור ופרח, משנת 1542 (והובאה בהוצאה החדשה של בית המדרש להלכה בהתיישבות). ניתן לשים לב לחוסר הדיוק והפירוט, וכן לטעויות בולטות. למשל, בית גוברין קרובה לים המלח.

(הערה: במקור מפה זו צוירה כך שדרום כלפי מעלה. כאן היא הפוכה כך שהצפון כלפי מעלה, כמקובל בימינו, ולכן שמות המקומות מופיעים בה בכתב הפוך).

3. בענייני גיאוגרפיה של העולם

יז. ארץ ישראל והארצות שסביבה – בדברי התוס' (ערכין טו. ד"ה כשם) וכן במפה שהביאו מוכח שלא הכירו את היחס בכיוונים בין מצרים, ים סוף, ארץ ישראלי ושאר הארצות שסביבה¹⁸¹, וכן העירו זאת עליהם היעב"ץ, רב פעלים וערך דל.

מפת ארץ ישראל והארצות שסביבה, ע"פ תוס'. שרטוט זה הוא מתוך הש"ס בהוצאת פפד"מ ת"פ. על כך כותב היעב"ץ "כל מה שכתבו תוס' כאן אינו נכון, גם ציור הארצות והים הוא מתנגד למציאות", ורב פעלים כתב על דבריהם "והוא רחוק מן האמת". (הערה: כמקובל במפות עתיקות רבות, מזרח היה למעלה. כאן סיבבנו את המפה כך שצפון למעלה, כמקובל בימינו).

¹⁸¹ צורת המפה הנ"ל דומה בכל הדפוסים: פפד"מ ת"פ, סלויטה תקפ"א, ורשא תרכ"ב, ווין תרכ"ו, וילנא תרמ"ה, ניו יורק תשכ"ג (הוצאת יונתן), ובעקבות ש"ס וילנא – בדפוסים המצויים בימינו. אמנם בדפוס ונציה רפ"ב ובהוצאת בול ש"מ חסר הציור כולו, ככל הנראה מתוך תקלה, שהרי בלשון התוס' שם כתוב "כזה" וכן המדפיסים שם השאירו מקום ריק לציור, וכן בדפוס קראקא שס"ה הציור חסר. ואכן בדפוסים אלו היה מצוי שחסרים ציורים. בספר ברכת הזבח חידושים (שם) הביא ציור שונה להסבר דברי התוס', וגם הוא אינו מיושב עם המציאות. ובשנים האחרונות יש מהדפוסים החדשים ששינו את מפה זו כדי להתאימה למציאות.